

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0824U002390

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 02-07-2024

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Варчук Мар'яна Вікторівна

2. Mariana Varchuk

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 023

Назва наукової спеціальності: Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Галузь / галузі знань: культура і мистецтво

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Дата захисту: 26-06-2024

Спеціальність за освітою: Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво

Місце роботи здобувача:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): ID 5896; ДФ 26.850.040

Повне найменування юридичної особи: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Код за ЄДРПОУ: 02214142

Місцезнаходження: вул. Лаврська 9, корп.15, Київ, 01015, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Код за ЄДРПОУ: 02214142

Місцезнаходження: вул. Лаврська 9, корп.15, Київ, 01015, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 18.19, 18.31, 18.01, 18.09

Тема дисертації:

1. Європейська портретна мініатюра у живописі XVI–XIX століть: атрибуція творів із колекції Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків
2. European Portrait Miniature in Painting of the 16th – 19th Centuries: Attribution of the Artworks from the Collection of The Bohdan and Varvara Khanenko National Museum of Arts

Реферат:

1. Дисертація присвячена європейській портретній мініатюрі кінця XVI – початку XIX ст. у колекції Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків (НММБВХ), визначенню критеріїв класифікації, атрибуції та реатрибуції мініатюри, аналізу 78 предметів із музейного зібрання. Мистецтво мініатюрних портретів розглядається як вид живопису, що був започаткований у період становлення гуманістичних ідей наприкінці XV – на початку XVI ст. та є автохтонним для європейського регіону. В Україні не було історії портретної мініатюри, попри поодинокі локальні зразки. Твори з'явилися в українському контексті завдяки місцевим колекціонерам і міцному зв'язку із європейськими тенденціями формування мистецьких зібрань наприкінці XIX ст. Основою колекції європейських мініатюрних портретів НММБВХ є приватна збірка Богдана (1849–1917) та Варвари (1852–1922) Ханенків, укладена упродовж кінця XIX – початку

XX ст., у період появи інтересу до колекціонування та початку вивчення цього виду живопису в Європі. Методологія дослідження ґрунтується на загальнонаукових (історичний, порівняльно-історичний, термінологічний, системний, культурологічний та онтологічний методи) та спеціальних методах (мистецтвознавчий аналіз та порівняльний метод). Було задіяно неінвазивні техніко-технологічні методи дослідження (оптична мікроскопія, огляд в ультрафіолетовому діапазоні, огляд в інфрачервоному діапазоні). У першому розділі роботи наведено стан дослідження мініатюрних портретів від кінця XIX до початку XXI ст. що присвячені здебільшого історії, технології і матеріалам мініатюрного живопису. Встановлено, що сьогодні в українській історіографії тема мініатюри та атрибуції портретного живопису представлена поодинокими публікаціями. У другому розділі роботи висвітлено історію походження портретної мініатюри, що вперше з'явилася в Англії та у Франції у 1520-х рр. З'ясовано, що мініатюрний портрет виник як технологічний продукт епохи манускриптів та пов'язаний із медалями доби Ренесансу на основі спільних призначення та технологій, а в подальшому еволюціонував у самостійний вид живопису. Акцентовано, що упродовж двохсот років технології виконання мініатюр істотно не змінювалися, проте мініатюрний портретний живопис розвився під впливом нових стильових інновацій. З'ясовано, що мініатюри пов'язані із придворною культурою Європи у XVI–XVII ст., а у XVIII ст. предмети набули символу інтимних подій у житті людини. У 1840-х рр. портретна мініатюра втратила свою практичну функцію із появою фотографії. Узагальнено методи та належні умови зберігання для мініатюр із дотриманням температурного-вологісного і світлового режимів та ретельності консерваційних процесів. У третьому розділі роботи наведено історію розвитку колекціонування та вивчення мініатюрних портретів. Проаналізовано, що вивчення творів еволюціонувало від знавцтва у XIX ст. до комплексного технологічного аналізу на початку XXI ст. Окреслено специфіку копій, підробок та фальшивок мініатюрних портретів. З'ясовано на прикладі чотирьох міжнародних музейних колекцій, що формування збірок мініатюри наприкінці XIX та на початку XX ст. відбувалося здебільшого приватними власниками за їхніми вподобаннями. Виявлено, що мініатюрні портрети зберігаються щонайменше у восьми музеях України. У четвертому розділі роботи встановлено принципи класифікації колекції та атрибуції творів мініатюри, історію формування та структуру зібрання європейської портретної мініатюри НММБВХ. Основна інформація про предмети містилася у інвентарній книзі, паспортах предметів та інвентарних картках, укладених у період із 1919 р. по 1990-ті рр. Визначено, що зібрання європейської портретної мініатюри НММБВХ із 78 мініатюр кінця XVI – початку XIX ст. посідає важливе місце серед українських музеїв, оскільки є різноманітним за складом, матеріалами та технологіями виготовлення творів. Здійснено атрибуцію 48 творів та реатрибуцію 30 мініатюрних портретів у колекції НММБВХ. Введено в науковий обіг оновлені дані шляхом внесення змін у паспорт предмета та шляхом публікації матеріалів дослідження. Отримані матеріали можуть бути використані для підготовки наукового каталогу мініатюрного портретного живопису та для створення бази даних і оцифрування колекції НММБВХ, що сприятиме доступності українських зібрань. Ключові слова: атрибуція, декоративне мистецтво, експертиза, Європа, живопис, колекції, матеріальна культура, мініатюра, музеї, портрет, традиції, XVI–XIX століття.

2. This thesis devoted to the European portrait miniature of the late 16th and early 19th centuries in the collection of The Bohdan and Varvara Khanenko National Museum of Art (The Khanenko Museum), determining the criteria for classification, attribution and reattribution of the miniature, and analysis 78 objects from the museum collection. The art of miniature portraits is considered as a form of painting that was araised in the period of emerging of humanistic ideas of the late 15th and early 16th centuries and is autochthonous for the European region. There was no history of portrait miniatures in Ukraine, despite some local examples. The artworks became visible in the Ukrainian context thanks to local collectors and a strong connection with the late 19th century European trends of the building up art collections. The core of The Khanenko Museum European miniature portraits is the private collection of Bohdan (1849–1917) and Varvara (1852–1922) Khanenko, assembled during the 1880s and 1920s, when the interest in collecting and research of this form of the painting in Europe appeared. The research methodology is based on general scientific (historical, comparative historical, terminological, systematic, cultural and ontological methods) and special methods (art historical analysis and comparative method). Non-invasive technical and technological research methods were used (optical microscopy, ultraviolet (UV) study,

infrared (IR) studies). The first chapter of the thesis presents the state of research on miniature portraits from the late 19th to the early 21st centuries in the works which are devoted mainly to the history, technology, and materials of miniature painting. It has been established that today in Ukrainian historiography the topic of miniature and attribution of portrait painting is represented with single publications. The second chapter of the thesis highlights the history of the origin of the portrait miniature, which appeared in England and France in the 1520s. It has been established that the functions of the objects are simultaneously related to court culture and the demonstration of luxury. It has been found that the miniature portrait emerged as a technological product of the manuscript era and linked with the Renaissance medals on the base on a common function and technique, and later developed into an independent form of painting. It is emphasized that for two hundred years, the technique of creating miniatures has not changed significantly. At the same time, miniature painting developed under the influence of new stylistic innovations. It is determined that miniatures are associated with the 16th – 17th centuries Europe court culture, and in the 18th century objects became a symbol of intimate events in a private life of ordinary people. Portrait miniature lost its practical function in 1840s. The methods and proper conservation conditions for miniatures are summarized, with the close eye on temperature, relative humidity, and light conditions and the meticulous of conservation processes. The third chapter of the work presents the history of the development of collecting and researching miniature portraits, which are still on the verge of painting and decorative art. It is analysed that the survey of works has evolved from the 19th century connoisseurship to a comprehensive technological analysis at the early 21st century. The specifics of copies, fakes and forgeries of miniature portraits are outlined. It is shown through four international museum collections that building miniature collections in the late 19th and early 20th centuries was mostly done by private owners based on their preferences. It was found that miniature portraits are kept in at least eight museums in Ukraine. The fourth chapter provides principles for classifying and attributing miniature works, and details the history and structure of The Khanenko Museum's European portrait miniatures collection. Key information about the objects was recorded in inventory books, passports, and cards compiled from 1919 to the 1990s. The collection of European portrait miniatures at The Khanenko Museum, consisting of 78 miniatures from the late 16th to early 19th centuries, is significant among Ukrainian museums for its scope, technique, and materials. Attribution of 48 works and reattribution of 30 miniature portraits were carried out. Updated data on 78 miniatures were introduced into scientific circulation by amending object passports and publishing research materials. These materials can be used to prepare a scientific catalogue, create a database, and digitize The Khanenko Museum collection, enhancing the accessibility of Ukrainian collections. Key words: attribution, decorative art, expertise, Europe, painting, collections, material culture, miniature, museums, portrait, traditions, the 16th – 19th centuries.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Варчук М. В. Дослідження невідомого мініатюрного «Портрета Станіслава-Августа Понятовського» у Музеї Ханенків». Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич, 2021. № 45, том 1. С. 55–62. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/45-1-9>
- Варчук М. В. Мініатюрний портрет: еволюція розвитку. Український мистецтвознавчий дискурс. Київ, 2022. №. 6. С. 21–28. DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2022.6.3>

- Варчук М. В. Етапи колекціонування європейської портретної мініатюри XVI–XIX століть. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. Київ, 2023. № 3. С. 136–141. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.3.2023.289830>
- Варчук М. В. Огляд творів Розальби Карр'єри у Музеї Ханенків. Cultural studies and art criticism: things in common and development prospects: Proceedings of the international scientific and practical conference. Venice, Italy, November 27–28, 2020. Venice: Baltija Publishing, 2020. P. 168–171.
- Варчук М. В. Мініатюрні портрети Розальби Карр'єри у колекції Музею Ханенків. Культура і мистецтво : сучасний науковий вимір: матеріали IV міжнародної наукової конференції молодих вчених, аспірантів та магістрантів (м. Київ, 3–4 листопада, 2020 р.). Київ: НАКККІМ, 2020. С. 6–7.
- Варчук М.В. Атрибуція мініатюрного «Портрета Станіслава-Августа Понятовського» у Музею Ханенків. Наукова атрибуція творів, експертиза та оцінка культурних цінностей : збірник Науково-практичної конференції (м. Київ, 28–29 жовтня 2021 р.). Київ : НАКККІМ, 2021. С. 6–8.
- Варчук М.В. Етапи формування колекції портерної мініатюри у Музеї Ханенків. Гагенмейстерські читання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кам'янець-Подільський, 1–2 грудня 2022 р.). Кам'янець-Подільський : ФОП Панькова А. С., 2023. С. 37–39.
- Варчук М. В. Збереження портретної мініатюри у Музеї Ханенків: до війни і після перемоги. Новітні дослідження культури і мистецтв а: пошуки, проблеми, перспективи: матеріали всеукраїнській науково-практична конференція (м. Київ, 18 травня 2023 р.). Київ : НАКККІМ, 2023. С. 148–149.
- Варчук М. В. Огляд методів дослідження Європейської портретної мініатюри з колекції Музею Ханенків у другій половині XX – на початку XXI століття. Історико-культурні виміри еволюції мистецтва в Україні (друга половина XX – початок XXI століття) : матеріали міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 160-річчю від дня народження В. І. Вернадського (м. Київ, 16–17 березня 2023 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 209–212.
- Варчук М. В. Огляд технік живопису європейської портретної мініатюри XVI–XIX століть у Музеї Ханенків. Культурно-мистецьке середовище : творчість та технології : матеріали XV науково-практичної конференції (м. Київ, 19 жовтня 2023 р.). Київ : НАКККІМ, 2023. С. 7–9.

Наукова (науково-технічна) продукція:

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПВ:

Впровадження результатів дисертації: Планується до впровадження

Зв'язок з науковими темами: 0118U001513

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Солярська-Комарчук Ірина Олегівна
2. Iryna Soliarska-Komarchuk

Кваліфікація: к. філос. н., доцент, 09.00.08

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Код за ЄДРПОУ: 02214142

Місцезнаходження: вул. Лаврська 9, корп.15, Київ, 01015, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Романенкова Юлія Вікторівна

2. Julia V. Romanenkova

Кваліфікація: д. мист., професор, 26.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Код за ЄДРПОУ: 45307965

Місцезнаходження: вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, Київ, 04053, Україна

Форма власності: Комунальна

Сфера управління: Держадміністрація

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Зузяк Тетяна Петрівна

2. Tetiana P. Zuziak

Кваліфікація: д. пед. н., к. мист., професор, 13.00.01, 17.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-5437-0272

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Код за ЄДРПОУ: 02125094

Місцезнаходження: вул. Острозького, буд. 32, Вінниця, Вінницький р-н., 21100, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Міщенко Ірина Іванівна
2. Iryna I. Mishchenko

Кваліфікація: к. мист., доц., 17.00.05**Ідентифікатор ORCID ID:** 0000-0002-3525-5885**Додаткова інформація:****Повне найменування юридичної особи:** Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв**Код за ЄДРПОУ:** 02214142**Місцезнаходження:** вул. Лаврська 9, корп.15, Київ, 01015, Україна**Форма власності:** Державна**Сфера управління:** Міністерство культури України**Ідентифікатор ROR:****Власне Прізвище Ім'я По-батькові:**

1. Біскулова Світлана Олександрівна
2. Svetlana A. Biskulova

Кваліфікація: к. х. н., 02.00.04**Ідентифікатор ORCID ID:** 0000-0003-3437-6113**Додаткова інформація:****Повне найменування юридичної особи:** Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв**Код за ЄДРПОУ:** 02214142**Місцезнаходження:** вул. Лаврська 9, корп.15, Київ, 01015, Україна**Форма власності:** Державна**Сфера управління:** Міністерство культури України**Ідентифікатор ROR:****VIII. Заключні відомості****Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Карпов Віктор Васильович

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Карпов Віктор Васильович

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Терещенко А. С.

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна